

روستای سالم قرن ۲۱

از آسیب پذیری به خودکفایی و خوداتکایی

راهنمای توسعه محلی در اقتصاد مقاومتی

اسفندیار عباسی

سایت اطلاع رسانی «در خدمت اصلاح الگوی مصرف»

۱۳۹۲

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

تقدیم به اعضای شوراهای اسلامی، دهیاران، مروجان کشاورزی و دانش آموختگان روستاهای سراسر کشور

چاپ و تکثیر این نوشته برای توزیع رایگان بلامانع است.

© اسفندیار عباسی ۱۳۹۲

آدرس الکترونیکی این راهنما در شبکه جهانی اینترنت:

www.eabbassi.ir/guide_rural_intro.htm

فهرست

	۱	مقدمه	۱
	۳	اقتصاد	۳
۴		خانه سازی ارزان و ایمن	۴
	۵	کشاورزی	۵
	۶	خدمات	۶
	۸	فناوری های مناسب	۸
	۸	دوچرخه	۸
	۹	تالاب مصنوعی	۹
	۱۰	کشاورزی ارگانیک	۱۰
	۱۱	روستا بدون ضایعات	۱۱
	۱۲	جامعه	۱۲
۱۳		تسهیلگری برای کارآفرینی و حل مسایل محلی	۱۳
	۱۴	تصمیم گیری گروهی با اجماع	۱۴
	۱۴	گفتگوی روشن و محترمانه	۱۴
	۱۵	فرهنگ	۱۵
	۱۵	معنویت و محیط زیست	۱۵
	۱۶	دانش بومی	۱۶
	۱۷	هنر و خلاقیت	۱۷
	۱۹	گام های نخست	۱۹
	۲۰	آموزش و مشاوره	۲۰

در نیم قرن اخیر، بسیاری از روستانشینان جهان برای پیشرفت، راه مهاجرت به شهر را در پیش گرفته اند. برخی دیگر از روستانشینان کوشیده اند که روستای خود را تبدیل به شهر کنند. اما تعدادی دیگر از جوامع روستانشین جهان، در حرکتی نوآورانه، به جای ترک موطن و فرهنگ محلی، آبادی خود را به روستایی به مراتب پیشرفته تر از شهرهای امروز جهان بدل کرده اند. این روستاها با نام هایی چون دهکده سالم یا روستای نوظهور شناخته می شوند. این راهنما به توصیف جنبه های مختلف توسعه محلی، یعنی اقتصاد، جامعه، فرهنگ، محیط زیست و منابع طبیعی، و نیز معرفی فناوری های مناسب و مهارت های لازم جهت پیشبرد این شیوه موفقیت آمیز از توسعه بومی می پردازد. با بهره گیری از این اطلاعات می توان این تجارب موفق در رسیدن به خودکفایی و خود اتکایی را در هر روستای جهان، با رعایت سازگاری با جغرافیا و فرهنگ بومی و با فکر و تلاش خود مردم، تکرار کرد. نمونه هایی از دهکده های سالم جهان در سایت «در خدمت اصلاح الگوی مصرف» معرفی شده است. این راهنما برای استفاده دهیاران، اعضای شوراهای اسلامی، مروجان کشاورزی، دانش آموختگان روستا و دیگر فعالان اقتصادی روستا در ایران به منظور تسهیل دستیابی به اقتصاد مقاومتی در این جوامع تدوین شده است. محتوای این راهنما برگرفته از متون مفصل تری است که از طریق همین سایت قبلا در دسترس عموم قرار گرفته است. در نسخه اینترنتی این راهنما، کلیک کردن بر روی واژه های رنگی زیرخط دار، خواننده را به متون مفصل تر راهنمایی می کند. برای دستیابی به آن نسخه از آدرس زیر استفاده نمایید:

www.eabbassi.ir/guide_rural_intro.htm

پژوهش دانشگاهیان و روایت سالمندان روستا هر دو حاکی است که زمانی، روستاهای سنتی، جوامعی خودکفا و خوداتکا بودند. اما از دهه ۱۳۴۰، پس از اجرای قوانین اصلاحات ارضی در ایران و جهان، از این توانمندی ها به تدریج کاسته شد و این جوامع کوچک از جمیع جهات، یعنی اقتصادی، زیست محیطی، اجتماعی و فرهنگی، وابسته و آسیب پذیر شدند. بازگشت به گذشته امری ناشدنی است و بازگشت به روستای سنتی از بسیاری جهات نامطلوب. اما با بهره گیری هوشمندانه از علم و فناوری روز و استفاده مناسب از میراث فرهنگی دانش بومی هر منطقه می توان خودکفایی و خوداتکایی پیشین را احیا کرد. دستیابی به روستاهای آباد، مولد و مقاوم در کشور ما از دو لحاظ مطلوب و لازم است: دلیل نخست، که همان دلیل پیدایش روستاهای سالم در دیگر نقاط دنیاست، ضرورت کاهش آسیب پذیری جوامع محلی در برابر پیامدهای بحران های جهانی در اقتصاد و محیط زیست، مثل گرانی مواد غذایی، رکود اقتصادی و تغییرات آب و هوایی ناشی از انتشار گازهای گلخانه ای مثل خشکسالی است. دلیل دوم، که ویژه کشور ماست، لزوم دستیابی به اقتصاد مقاومتی در سطح محلی و ملی برای رویارویی با تحریم ها و تهدیدهای خارجی است. بررسی دقیق روستاهای سالم قرن بیست و یکم نشان می دهد که با هم اندیشی، همکاری و ایمان می توان هر روستای

وابسته و آسیب پذیر امروز را به روستایی خودکفا، خوداتکا و در عین حال پیشرفته بدل کرد. از این رو، تجارب این روستاهای نوظهور دارای درس های نظری و عملی آموزنده ای برای علاقمندان به پیشرفت بومی روستاها در ایران است.

آسیب پذیری اقتصادی را می توان در درجه اول به عدم ماندگاری نیروی جوان و کارآمد در روستا نسبت داد. سرمایه گذاری های داخلی و خارجی در صنایع بزرگ حومه شهرها، جوانان سالم، کاری و دانش آموخته را به خود جلب می کند و از نیروی انسانی کارآمد و مولد در روستا می کاهد. بُعد دیگر این آسیب پذیری، کاهش کمیّت و تنوع تولید در روستاها و اتکای فزاینده اهالی به واردات مایحتاج خود از شهرهای اطراف است که مستمرا نقدینگی این جوامع را خارج کرده و از توان اهالی برای سرمایه گذاری و کارآفرینی محلی می کاهد. در بخش اقتصادی این راهنما خواهید خواند که چگونه در روستاهای سالم قرن بیست و یکم از خروج نقدینگی از روستا جلوگیری می شود و برای جویندگان کار و درآمد، به ویژه جوانان دانشگاه رفته، فرصت های شغلی مناسب به وجود می آید.

آسیب پذیری روستاها البته به حوزه اقتصادی محدود نمی شود. خشکسالی در ایران و دیگر کشورهای منطقه، توانایی ادامه تولید کشاورزی را تحت تاثیر قرار داده است. علاوه بر این، استفاده از فناوری های نامناسب و زیانبار، مثل حفر چاه های عمیق و نیمه عمیق، بسیاری از قنوات و چشمه ها را نابود کرده و بر شدت پیامدهای خشکسالی در کشاورزی افزوده است. یادآوری کنیم که خشکسالی در ایران از جمله پیامدهای پدیده ای جهانی به نام تغییرات آب و هوایی است. این پدیده غیر قابل پیش بینی است به صورتی که در یک نقطه به کاهش شدید بارندگی منجر شده و در نقطه ای دیگر به شکل بارش های خارج از فصل و بیش از حد خودنمایی می کند. اما به هر نحوی که این تغییرات در محل بروز کند، تولیدکنندگان منطقه، به لحاظ اتکای ماهوی کشاورزی به پدیده های جوی بهنگام و قابل پیش بینی، بسیار آسیب پذیر شده اند. دانشمندان، این تغییرات وسیع آب و هوایی در سطح کره زمین را به استفاده بیش از حد از سوخت های فسیلی و انتشار گازهای آلاینده، مثل دی اکسید کربن، نسبت داده اند. در بخش فناوری های مناسب این راهنما، خواهید خواند که چگونه روستاهای قرن بیست و یکم با انتخاب فناوری های کم هزینه و مناسب ضمن کاستن از نیاز به مصرف انرژی با کم آبی مقابله می کنند.

در روستاهای سنتی، رسومات یاریگری، یعنی کمک متقابل در میان زنان و مردان و خانواده ها، بسیار قوی بود. با از هم پاشیدن نهادهای اجتماعی مشارکت و تعاون سنتی، بزرگان خرده مالک با اتکای بیشتر به منابع نقدی به کار و زندگی ادامه دادند. مثلا قبل از اصلاحات ارضی، بزرگان، ملزومات کشت، یعنی زمین، آب، بذر، کود، شخم، نیروی انسانی، امنیت، دانش و مدیریت را به صورت مشارکتی تامین می کردند و همگی از نتیجه کار گروهی خود بهره می بردند. اما بعد از اصلاحات ارضی، تعامل بین بزرگ و دیگران به سوی نقدی شدن بیشتر سوق یافت. او حالا برای تامین بسیاری از عوامل تولید می بایستی نقداً می پرداخت. این روند با گذشت زمان شدت یافته است به طوری که امروزه بسیاری از کشاورزان، اخذ وام بانکی برای دستیابی به سرمایه لازم را امری کاملاً عادی می پندارند. بدینصورت، با گذشت زمان پرداخت بهره بانکی توسط روستاییان یکی از مجراهای عمده خروج نقدینگی از جوامع

روستایی و از عوامل اصلی تضعیف و آسیب پذیری بیشتر اقتصادهای محلی شده است. در بخش جامعه این راهنما خواهید خواند که چگونه در روستاهای قرن بیست و یکم، با احیای فرهنگ یاریگری و تقویت مهارت های ارتباطی، روستائینان به جای اتکا به تسهیلات بانکی برای تولید کشاورزی، ساخت مسکن و غیره، به ترویج همفکری و همیاری در میان خود رو آورده اند تا با کمک یکدیگر و کمترین هدررفت نقدینگی از روستا به حل مسایل گوناگون پردازند.

فرهنگ اصیل، غنی و جذاب، برخاسته از اندیشه متعالی است و به نوبه خود کلیه جوانب زندگی یک قوم را در بر می گیرد: معماری بناهایی که مردم در آنها کار و زندگی می کنند، غذاهایی که می خورند، محصولات که می کارند، ابزاری که استفاده می کنند، و فعالیت هایی که از طریق آن به ورزش و پرورش جسم و روان می پردازند. زمانی روستاهای سنتی خاستگاه و مکان نگهداری و ذخیره فرهنگ اصیل بومی بود. نکته دیگر اینکه فرهنگ هر سرزمین به ساکنان آن هویت و افتخار می دهد. تاریخ نشان می دهد که نتیجه فقدان فرهنگ اصیل، از خود بیگانگی، تقلید کورکورانه و وابستگی است. لذا با توجه به تاثیر فراگیر فرهنگ در جامعه، تقویت بستر فرهنگی از ملزومات کلیدی عبور از روستای آسیب پذیر و رسیدن به روستای خودکفا، مقاوم و پیشرفته است. از سویی دیگر، روستایی که در آن بناها، لباس ها، و غذاها همان است که در شهرها، مسلما چیزی برای جذب گردشگر و یا عرضه به فرهنگ ملی کشور ندارد. در بخش فرهنگی این راهنما خواهید خواند که در روستاهای مقاوم قرن بیست و یکم چگونه تعالی اندیشه و چاره اندیشی هنری در حل مسایل، بخشی از زندگی روزمره فرد فرد جامعه می شود تا سرچشمه جوشان ذوق بشری در محیط پاکیزه و مولد روستا به خلق زیبایی ها - یعنی تناسب و هماهنگی - در جمیع حوزه ها ادامه دهد.

اقتصاد

برای درک جزئیات و اصطلاحات تخصصی علم اقتصاد حداقل چند سال مطالعه لازم است. اما کلیات اقتصاد برای هر کس که به نحوی با کار، پول و خرید سروکار داشته قابل درک است. برای تبیین یکی از کلیات این دانش برای عامه مردم، برخی اقتصاددانان از تمثیل «سطل سوراخ» استفاده می کنند که ریشه بسیاری از ناتوانی ها و آسیب پذیری های امروز جوامع را نمایان می کند: به محیط اطراف خود نگاه کنیم. هر آنچه از محیط خارج از روستا برای

مصرف اهالی وارد می شود، به مثابه سوراخی است که در بدنه سطل اقتصاد محلی ایجاد کنند. از این مجرا نقدینگی روستا به بیرون راه پیدا می کند. با افزایش کالاها و خدمات وارداتی به یک جامعه، مقدار بیشتری از نقدینگی خارج می گردد و طبعاً به همان میزان نیز از توان روستا در دستیابی به سرمایه گذاری محلی و رسیدن به خوداتکایی و خودکفایی کاسته می شود.

دهد... [بیشتر بخوانید](#)